

PAŃSTWOWA RADA OCHRONY PRZYRODY

THE STATE COUNCIL FOR NATURE CONSERVATION

CONSEIL NATIONAL POUR LA PROTECTION DE LA NATURE

Member of IUCN

The World Conservation Union

Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa, e-mail: prop@mos.gov.pl
tel: (+48 22) 57 92 603, fax: (+ 48 22) 57 92 555, http://www.mos.gov.pl/prop

Warszawa, dnia 7 października 2008 r.

Pan

Prof. Maciej Nowicki

Minister Środowiska

Opinia w sprawie Raportu o oddziaływaniu na środowisko przedsięwzięcia „Ekologiczne bezpieczeństwo stopnia wodnego Włocławek” z czerwca 2008 r.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody stwierdza, że analizowany Raport nie może być podstawą decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia, gdyż daje jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, który z rozpatrywanych wariantów powinien być realizowany. Pomimo licznych mankamentów, odpowiada on natomiast na pytanie, których wariantów nie należy realizować. Zawarte w raporcie informacje pozwalają już teraz na odrzucenie wariantów III i IV (budowa nowych stopni w Nieszawie lub Ciechocinku) jako sprzecznych z Ustawą o ochronie przyrody i Dyrektywą Siedliskową.

Rada rekomenduje Panu Ministrowi przeprowadzenie pogłębionej analizy pozostałych wariantów (II – stały próg podpiętrzający, V – likwidacja piętrzenia), poszerzonych o wariant modernizacji samego stopnia Włocławek. Szczególną uwagę, w kontekście poszukiwania rozwiązania najtrwalszego, należy naszym zdaniem zwrócić na wariant V. Zrealizowane liczne projekty likwidacji piętrzeń (również dużych) w USA przekonują, że jest to rozwiązanie technicznie wykonalne.

Przedstawiając poniżej najważniejsze wady Raportu skupiamy się jedynie na jego niezgodności z polskimi i unijnymi wymaganiami ocen oddziaływania na środowisko oraz sprzeczności z Ustawą o ochronie przyrody i Dyrektywą Siedliskową.

(I) Niezgodność Raportu z polskim i unijnym prawem ochrony środowiska

Raport w opinii PROP nie spełnia wymagań określonych dla raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko w Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (Poś), jak również w Dyrektywie 85/337/EWG Rady z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dyrektywa ooś). Poniżej wymieniamy jego najpoważniejsze braki, natomiast z uwagi na poważne zastrzeżenia natury zasadniczej nie wypowiadamy się na tym etapie w kwestiach szczegółowych.

1/ Niepełny opis przedsięwzięcia

Zarówno PoS jak i Dyrektywa o oś wymagają, aby raport opisywał przedsięwzięcie proponowane przez inwestora. Tymczasem pod pojęciem „Ekologiczne bezpieczeństwo stopnia wodnego Włocławek” kryje się wiele różnych inwestycji. Raport nie określa, który z analizowanych wariantów (II – stały próg podpiętrzający, III – nowy stopień w Nieszawie, IV – nowy stopień w Ciechocinku, V – likwidacja stopnia i zbiornika Włocławek) należy traktować jako wariant proponowany przez inwestora.

Raport nie definiuje jednoznacznie celu przedsięwzięcia. Jeśli uznać, że jego celem jest poprawa stateczności obiektów stopnia Włocławek, to celu tego nie spełnia wariant V. Natomiast, jeśli celem jest likwidacja wszystkich problemów i zagrożeń spowodowanych istnieniem stopnia i zbiornika, to, po pierwsze, brakuje listy tych problemów, a po drugie, warianty II, III i IV nie likwidują takich problemów jak przerwanie ciągłości ruchu rumowiska, zwiększone ryzyko powodzi zatorowych, zbyt mała przepustowość obiektów stopnia Włocławek dla ekstremalnych wezbrań, czy fizyczna bariera migracji organizmów w dół i w górę rzeki. W streszczeniu nietechnicznym pojawia się niespodziewanie „*stworzenie lepszych warunków zabezpieczenia doliny Wisły przed powodzią*”, którego to celu nie realizuje żaden z wariantów.

Niektóre warianty nie zostały w pełni zdefiniowane. Np. nie wiadomo dlaczego w opisie wariantu II nie uwzględniono możliwości zasilania rumowiskiem koryta Wisły poniżej progu. Rozwiązanie to jest coraz częściej stosowaną w świecie metodą zapobiegania erozji, a zostało jedynie wspomniane w rozdziale 10 dotyczącym konfliktów społecznych. Z kolei opisując wariant V napisano o konieczności remediacji 31 mln m³ osadów, choć żadne wyniki dotychczasowych badań tego nie przesądzą.

2/ Nie zdefiniowany wariant zerowy

Wprawdzie autorzy wariant I nazywają „Nie robienie nic”, ale zawiera on szereg bardzo poważnych zadań dotyczących nie tylko samego stopnia, ale również doliny Wisły poniżej, łącznie z takimi zamierzeniami jak budowle regulacyjne, prace pogłębiarskie, modernizacja istniejących wałów, a nawet budowa nowego wału.

3/ Brak analizy oddziaływań na etapie likwidacji przedsięwzięcia

Autorzy wydają się zakładać, że planowana inwestycja będzie wieczna i nigdy nie trzeba będzie jej zlikwidować. Można by się z takim założeniem zgodzić w przypadku wariantu V (likwidacja piętrzenia), ale dotychczasowe doświadczenia co do funkcjonowania stopnia Włocławek przekonują, że w stosunku do pozostałych wariantów (budowa stałego progu lub nowego stopnia) założenie to jest całkowicie błędne. Aby w przyszłości uniknąć sytuacji takich, z jaką mamy dziś do czynienia w przypadku stopnia Włocławek, etap likwidacji przedsięwzięcia dla wariantów II, III i IV należy bezwzględnie przewidzieć.

4/ Niepełny opis środowiska w zasięgu oddziaływania przedsięwzięcia

W tej części można zauważyć bardzo wiele braków, które praktycznie uniemożliwiają przeprowadzenie rzetelnej analizy oddziaływań poszczególnych wariantów. Przede wszystkim nie określono zakresu przestrzennego analiz środowiskowych. Ponadto brak jest opisu tych elementów środowiska, które będą podlegać oddziaływaniom w znacznym oddaleniu od przedsięwzięcia, np. wiele kilometrów w górę od Włocławka (istniejący stopień Włocławek odcina prawie 90% zlewni Wisły).

W odniesieniu do niektórych grup organizmów nie są wymienione konkretne gatunki. Nawet, jeśli są wymienione, to brak jest wiarygodnych aktualnych danych na temat ich liczebności, zasięgu, powierzchni siedlisk, obecnych i przewidywanych trendów zmian ich liczebności. Szczególnie w odniesieniu do obszarów Natura 2000 razi brak danych dotyczących przedmiotu ochrony (gatunki i siedliska ze Standardowych Formularzy Danych), znaczenia poszczególnych obszarów dla integralności sieci, statusu i trendów populacji poszczególnych gatunków, zmiany powierzchni siedlisk.

W części dotyczącej obszarów chronionych Raport pomija co najmniej dwa dodatkowe specjalne obszary ochrony (Solecka i Dybowska Dolina Wisły), które znajdują się w zasięgu oddziaływania wariantów III i IV.

W dalszym ciągu nie wyjaśniono jednoznacznie kwestii osadów w zbiorniku Włocławek. Od pilotowych badań PIG z końca lat dziewięćdziesiątych przeprowadzono jedynie wrywkowe analizy, które nie przybliżyły nas do wiedzy o zawartości substancji niebezpiecznych w osadach, co jest kwestią o pierwszorzędym znaczeniu dla wyboru wariantu likwidacji zagrożeń generowanych przez stopień i zbiornik Włocławek.

5/ Ograniczony zakres zidentyfikowanych oddziaływań

Krótkie rozdziały dotyczące oddziaływań na „Świat roślin i zwierząt” niewiele mają wspólnego z rzetelną analizą oddziaływań. Tym bardziej, że ten „Świat” najczęściej nie jest rozwijany do poziomu gatunków, nie mówiąc o liczbowej ocenie strat.

Całkowicie pominięto oddziaływania wiążące się z pozyskiwaniem i transportem surowców i materiałów do budowy w wariantach II, III i IV oraz materiałów z rozbiórki w wariantach V.

Praktycznie brak jest analizy oddziaływań skumulowanych, np. odniesienia się do wysoce prawdopodobnego wzmożonego ruchu przez stopień Włocławek i planowane stopnie (Nieszawa lub Ciechocinek) w kontekście budowanej autostrady A1, łącznego oddziaływania istniejącego i nowego stopnia lub prognozy na warunki wędrówek ryb w górę i w dół rzeki. Również potraktowanie oddziaływań wtórnych pozostawia wiele do życzenia, np. problem rozwoju osadnictwa i zwiększonej penetracji ludzkiej po połączeniu brzegów Wisły w wariantach III i IV.

Poza prognozowaną powierzchnią zniszczonych niektórych siedlisk brak jest kwantyfikacji oddziaływań. W szczególności dotyczy to gatunków ptaków występujących na Obszarze Specjalnej Ochrony Dolina Dolnej Wisły a także roślin i zwierząt wymienionych w Standardowych Formularzach Danych dla czterech specjalnych obszarach ochrony w dolinie Wisły poniżej Włocławka.

Niezgodne z zasadami sztuki przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko jest łączne potraktowanie w odniesieniu do wariantu V oddziaływań na etapie budowy i eksploatacji. Jednym ze skutków takiego podejścia jest pominięcie szeregu znaczących oddziaływań pozytywnych wiążących się z renaturyzacją koryta Wisły na długości kilkudziesięciu kilometrów oraz likwidacją fizycznej bariery migracji organizmów i transportu rumowiska.

(II) Zgodność Raportu z wymogami procedury art. 6 dyrektywy siedliskowej

W związku ze zobowiązaniami wynikającymi z Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa Siedliskowa) oraz Dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków (Dyrektywa Ptasia) Polska wyznaczyła szereg specjalnych obszarów ochrony

siedlisk i obszarów specjalnej ochrony ptaków. Kolejne obszary spełniające kryteria wyznaczania oczekują na oficjalne wpisanie na listę. W bezpośrednim zasięgu oddziaływania analizowanego przedsięwzięcia znalazły się 4 SOO: Włocławska Dolina Wisły, Nieszawska Dolina Wisły, Dybowska Dolina Wisły i Solecka Dolina Wisły oraz 2 OSO Dolina Dolnej Wisły i Żwirownia Skoki. Raport je wymienia, jak również szereg obszarów położonych poniżej stopnia Włocławek, jednak nie analizuje szczegółowo oddziaływań wariantów przedsięwzięcia na gatunki i siedliska chronione na poszczególnych obszarach. Ponadto raport nie uwzględnia oddziaływań na liczne specjalne obszary ochrony zlokalizowane powyżej stopnia Włocławek, w tym na karpackie dopływy Wisły, w których przedmiotem ochrony jest reintrodukowana populacja łososia *Salmo salar*.

Przedsięwzięcia, które mogą znacząco oddziaływać na obszary Natura 2000, podlegają specjalnej procedurze oceny oddziaływania na przedmiot ochrony. Oceniany tu Raport nie uwzględnia wymagań określonych w ust. 3 i 4 art. 6 Dyrektywy Siedliskowej, dotyczących szczególnych przypadków odstępstw od zakazu pogarszania stanu siedlisk i gatunków, wynikającego z ust. 2 art. 6 Dyrektywy.

Dyrektywa w art. 6 ust. 3 dopuszcza działania pogarszające stan chronionych siedlisk i gatunków w wyjątkowych sytuacjach, gdy **spełnione są jednocześnie trzy warunki:**

- przedsięwzięcie jest uzasadnione nadrzędnym interesem publicznym,
- brak jest alternatywnych sposobów realizacji celu,
- zapewniona jest kompensacja powstałych strat przyrodniczych.

Można zgodzić się z następującym sformułowaniem w rozdziale 11 Raportu: „*realizacja wariantu III lub IV spełnia ogólny interes społeczny, który jest nadrzędny w stosunku do ogólnego interesu reprezentowanego przez założenia ekologiczne dyrektywy*”. Natomiast następne zdanie: „*Niebezpieczeństwo wystąpienia katastrofy budowlanej stopnia wodnego Włocławek jest wystarczającym ważnym powodem usprawiedliwiającym budowę stopnia wodnego Nieszawa lub Ciechocinek...*”, jest niezgodne z przytoczonymi powyżej warunkami. Niezgodność ta dotyczy dwóch warunków:

1/ spośród szeregu rozwiązań, które różnią się zakresem i natężeniem oddziaływań, warianty III i IV wiążą się z nieodwracalnymi skutkami dla chronionych gatunków i siedlisk na dużą skalę, podczas gdy oddziaływanie przynajmniej jednego z wariantów alternatywnych będzie zdecydowanie mniejsze, co przyznają sami autorzy Raportu w streszczeniu niespecjalistycznym: „*Wariantem najkorzystniejszym dla środowiska spośród pozostałych trzech wariantów: II, III, IV, przyjmując kryteria ekologiczne tj.: wpływ na habitatowe i ptasie obszary Natura 2000, prognozowaną wielkość erozji poniżej obiektów oraz drożność obiektów dla wędrówki ryb, jest wariant II polegający na budowie stałego progu piętrzącego w km 680,72*”.

2/ nie da się dla tych wariantów w pełni zrekompensować strat przyrodniczych powstałych na skutek:

- a) trwałego zalania doliny Wisły powyżej nowego stopnia (Nieszawa lub Ciechocinek) w granicach obszarów Natura 2000 (OSO Dolina Dolnej Wisły, SOO Włocławska Dolina Wisły),
- b) erozji koryta poniżej (OSO Dolina Dolnej Wisły, SOO Nieszawska Dolina Wisły, Solecka Dolina Wisły, Dybowska Dolina Wisły),
- c) utworzenia dodatkowej bariery na trasie wędrówek łososia (liczne SOO w zlewni Górnej Wisły).

Na szczególne podkreślenie zasługuje błędne założenie, o zrekompensowaniu zniszczenia niektórych siedlisk w granicach SOO Włocławska Dolina Wisły poprzez budowę sztucznych wysp na nowym zbiorniku. Siedlisk związanych z terenami zalewowymi, a więc zależnych od naturalnego cyklu wezbrań nie da się w żadnym wypadku odtworzyć na wyspach, które będą zlokalizowane na trwale wypełnionym wodą zbiorniku przepływowym, na którym mogą występować jedynie niewielkie wahania wody, zależne w większym stopniu od cyklu pracy elektrowni Włocławek niż od naturalnego reżimu hydrologicznego Wisły.

Wniosując o odrzucenie opiniowanego Raportu Państwowa Rada Ochrony Przyrody pragnie przywołać swoje stanowisko z dnia 17 czerwca 2005 roku, w którym apelowaliśmy o przeprowadzenie „miarodajnej, bezstronnej i rzetelnej analizy wszystkich możliwych wariantów rozwiązania problemu pogarszającego się stanu technicznego stopnia wodnego we Włocławku(...), wyłaniając jej wykonawcę w drodze przetargu międzynarodowego”. Raport opracowany przez Hydroprojekt Warszawa umożliwia zawężenie zakresu analiz poprzez wyeliminowanie wariantów polegających na budowie nowego stopnia, ale jednocześnie wskazuje na konieczność szczegółowego zbadania takich zagadnień jak stopień zanieczyszczenia osadów zbiornika włocławskiego czy zasilanie koryta Wisły rumowiskiem.

Rada podtrzymuje wolę uczestniczenia w pracach nad zakresem takiej ekspertyzy.